

Василь КРИВОЛАПЧУК

НАЗВИ МИСЛИВСЬКОЇ ЗБРОЇ В ГОВІРКАХ ОВРУЦЬКОГО ТА ЛУГІНСЬКОГО РАЙОНІВ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті проаналізовано назви мисливської зброї, зафіксовані автором у середньополіських говірках; виявлено паралелі з такими ж назвами в західнополіських говірках.

Ключові слова: мисливство, назви зброї, середньополіські говірки, західнополіські говірки.

Як відомо, мисливство в Україні має давні й міцні традиції. Питома вага цього заняття в господарській системі, розміри й способи мисливства склалися історично й залежали від багатьох факторів. Насамперед цьому сприяли природно-кліматичні та географічні умови: у лісах водилося чимало дичини: вовки, ведмеді, вепри, олені, борсуки, лисиці, зайці, куниці, а також нині втрачені тури, дикі коні, зубри, лосі, різноманітне птаство: качки, гуси, куріпки, дрохви, у ріках – видри та бобрі.¹

Полювання переслідувало дві мети: уберегти господарство від шкідників, а також поповнити запаси харчування й сировини для домашнього виробництва в умовах натурального господарства.

Відомі повір'я щодо поведінки на полюванні. Наприклад, виходити на перші лови слід було так, щоб ніхто ні в хаті, ні в селі не бачив, бо інакше не щаститиме упродовж мисливського сезону. У Карпатах і на Поліссі до кінця XIX ст. побутували різні приповідки, магичні дії, якими супроводжувалися вихід на полювання, розкладання пасток тощо. Цікавими є колоритні, багаті на фантазію мисливські розповіді. У них сконцентровано народне розуміння природи, зв'язку всього живого, що є важливим для виявлення морально-етичних засад української культури.²

Сучасні етнолінгвісти зауважують, що мисливство – добування диких звірів і птахів з метою використання м'яса, хутра й т. ін; полювання як давній споконвічний промисел предків звався раніше *ловецтвом*, *ловами* (бо дичину переважно ловили різними способами; місце, де це робили, називали *ловищем*, а мисливців – *ловцями*: звідси переосмислені вислови «На ловця і звір біжить»; «Старий ловець двоногих овець».³

---

¹ Українське народознавство: Навч. посібник / За ред. С.П. Павлюка, Г.Й. Горинь, Р.Ф. Карпіва. – Львів: Фенікс 1994. – С. 324.

² Там же. – С. 540.

³ Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. – К.:

Варто зауважити, що народне мисливство було об'єктом дослідження багатьох етнографів, етнологів, хоча лінгвістичних досліджень про цю тематичну групу лексики (далі – ТГЛ) мало, особливо стосовно досліджуваного регіону Середнього Полісся, що ще раз підтверджує актуальність нашої роботи та необхідність збереження для майбутніх поколінь архаїчної діалектної лексики. Мисливська лексика – найменш досліджена група діалектної лексики української мови. Саме мисливська лексика характеризується давністю виникнення, у ній зберігаються архаїчні риси, не властиві сучасній українській літературній мові.

Зазначимо, що серед усіх зон українського діалектного континууму найповніше проаналізована мисливська лексика з території Західного Полісся завдяки працям Г. Л. Аркушина. Його кандидатська дисертація⁴ та Атлас мисливської лексики⁵ є неоціненним джерелом для вивчення лексики мисливства й на інших територіях України. В Атласі автор зазначає, що специфіка цієї тематичної групи лексики в тому, що в ній багато застарілої лексики та запозичених слів (насамперед це стосується мисливської рушниці та назв її частин, видів колективного полювання та ін.). Другою особливістю цієї лексики є те, що не всі респонденти, навіть досвідчені полювальники, знають специфічні мисливські терміни, оскільки це знання залежить од віку людини і досвіду та від індивідуальних особливостей полювання.⁶ Зауважимо, що лексику мисливства в боржавських говірках досліджує Г. Ковач.⁷

Об'єктом нашого дослідження є середньополіські говірки с. Черевки (Ч.) Овруцького та с. Бовсуни (Б.) і с. Червона Волюка (ЧВ.) Лугинського районів Житомирської області.

Предмет дослідження – лексика мисливства в зазначених говірках.

Метою нашої розвідки є дослідження назв вогнепальної зброї,

Довіра, 2006. – С. 364.

⁴ Аркушин Г.Л. Охотничья лексика западнополесских говоров: Автореф. ... канд. филол. наук: Спец.: 10.02.02. Украинский язык. – Ужгород, 1986. – 20 с.

⁵ Аркушин Григорій: Атлас мисливської лексики Західного Полісся. – Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 410 с.

⁶ Там же.

⁷ Ковач Ганна. Назви мисливських звірів і частин їх тіла у боржавських говірках // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. – Вип. 12. Українська діалектна лексика як об'єкт словникарства та лінгвогеографії. – Ужгород, 2008. – С. 144-147; Ковач Ганна. Угорські елементи традиційного мисливства в українських говірках Закарпаття // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови. – Вип. 3. Книга 2. – С. 106-115.

які зібрані в середньополіських говірках Овруцького та Лугинського районів Житомирської області.

З мисливством у досліджуваних говірках пов'язана низка звичаїв та повір'їв. Так, хоча успіх у полюванні залежав в основному від уміння мисливця ретельно готувати зброю та набої на полювання, а також від ступеня майстерності володіння нею, сучасні мисливці вірять у різні забобони, які відображаються в прислів'ях, приказках, повір'ях: *перед охотою ніхто не мійєць а і не бриїєць а* (Б.). Велику, дещо негативну роль відводять жінці: *перед охотою даже з жбнкою не спл'ат* (Ч.), *шоб жбнка рушніц'ю не складала* (ЧВ.), бо коли не попав у звіра, говорять: *жбнка через рушніц'ю не переступила* (Ч.), тобто торкнулася її руками; *шоб на охот і везло / треба ўстат' ран'ше за жінку і вііти з хати / шоб вона і не чула* (ЧВ.). Мисливці також вірили в магічну силу різних дій стосовно зброї: *якшо ўбиў ворону / то бежи' би'стро до їїїє і кри'лом поводи' по рушніц'і / тод' і буде ўдача* (Б.). Успіх на полюванні значною мірою залежить від собаки – вірного помічника мисливця. Серед мисливців вважається великим гріхом, коли навмисне чи ненароком стріляють у собаку. Тоді та рушниця, з якої вистрілили, ніколи не принесе вдачі хазяїну: *якшо стр'єл'аў по собаках / то шоб з'нат прокл'ат'їє / треба захованою рушніцею проїти' перед ма'шиноїу / яка ве'зе мертве'ца* (Б.). Також передвісником удалого полювання вважають сон: *якшо с'н'їца по'коїна мат'і / то буд'є ўдача* (Ч.). При вдалому груповому полюванні, особливо на великого звіра, цікавий спосіб розділення м'яса: *м'ясо розкладають на пр'їбл'їзно р'дўніїє кучк-і / од'ін стаїє с'п-їноїу / шоб їх не' бач'їт / а друг-ї показваїє на м'ясо і п'їтайє / ч'їїє / а першїї каже / то'го / то'го / назї'ваїє ўс'їх охотн'їкоў по імен'ї / ко'го наз'ваў / то'го і м'ясо / а якшо ўб'їл'ї ло'с'а / то рог-ї достаїюц'а хаз'айїну першого в-їстрела / як-ї у й'го по'наў* (Ч.). Та полювання не завжди бувало вдалим, і тому часто на запитання «Що вбив?» почуєш невтішну відповідь: «*Ног-ї ўб'їў*» (Ч.) або іронічне: «*Дїм густїї / а об'єд нустїї*» (Ч.), а оскільки мисливці дуже часто поєднували своє ремесло з рибалкою, то й приречене: «*Рї'ба і заїцє завєдут ў старїцє*» (ЧВ.).

Після винайдення вогнепальної зброї полювання стало більш ефективним. Мисливці використовували зброю різних видів. На позначення семи мисливська рушниця (загальна назва) в досліджуваних говірках використовують лексему *бар'данка*. Г.Л. Аркушин у західнополіському діалекті відзначає такі лексеми: *стрільба, рушниця, винтовка, фузія, ружжо, берданка, флінта*.⁸

⁸ Аркушин Григорій: Атлас мисливської лексики Західного Полісся. – Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – К. 101.

Назва *бар'данка* є запозиченням із німецької мови.⁹

Перші мисливські рушниці були примітивними й потребували багато часу для підготовки пострілу. На позначення набивної рушниці, у якій капсуль (пістон) кріпився на спеціальному коминку, у досліджуваних говірках зафіксовано лексему *іск'р'оўка*. Назва є суфіксальним дериватом, мотивованим призначенням. У західнополіських говірках ця реалія має назви *пістоновка*, *шомполовка*, *коминовка*, *коминкова*.¹⁰

На позначення мисливської рушниці, яку заряджають дробом, у досліджуваних говірках використовують лексеми *дробо'в'ік* (ЧВ., Б.), яка є відад'єктивним суфіксальним дериватом, *п'іс'тоноўка* (Ч.). Обидві назви мотивовані матеріалом, із якого стріляють.

Щоб здійснити постріл із таких видів мисливської зброї, мисливцеві необхідні спеціальні речі та пристосування для здобуття вогню та пострілу. На позначення шматка каменю, по якому вдаряють металічною пластинкою, викрешуючи іскри, у говірках зафіксовано лексеми *'камен'* (Ч.), *к'ремен'* (ЧВ., Б.). Західнополіський ареал на позначення цієї реалії представляє такі назви: *камінь*, *камінець*, *кремень*, *кramинець*, *кramішок*, *скалка*.¹¹

На позначення губки, яка загоряється від іскор під час кресання, у досліджуваних говірках використовують лексему *губа*. На території¹² Західного Полісся дослідники фіксують *губа*, *губка*, *чир*, *жагва*.

Легкозаймиста суміш, яку використовують у патронах та старовинних мисливських рушницях, в усіх досліджуваних говірках має назву *'порох*, яка функціонує і на Західному Поліссі.¹³

Використовують різні типи мисливської зброї – як спеціальну, так і пристосовану для полювання. На позначення мисливської рушниці з одним стволом у говірках зафіксовано лексему *одност'волка*. У західнополіських говірках ця сема представлена лексемами *поєдинка*, *одностволка*, *одноствольна*.¹⁴ Назва утворена шляхом складання основ, мотивована кількістю стволів, наявних у такій зброї.

На позначення семи 'мисливська рушниця з двома стволами' в усіх досліджуваних говірках зафіксовано лексему *па'роўка*. Назва є

---

⁹ Новий словник іншомовних слів: близько 40 000 сл. і словосполучень / Л.І. Шевченко, О.І. Ніка, О.І. Хом'як, А.А. Дем'янюк; за ред. Л.І. Шевченко. – К.: Арії, 2008. – 672 с.

¹⁰ Аркушин Григорій: Атлас мисливської лексики Західного Полісся. – Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – К. 107.

¹¹ Там же. – К. 128.

¹² Там же. – К. 129.

¹³ Там же. – К. 130.

¹⁴ Там же. – К. 105.

суфіксальним дериватом, мотивованим кількістю стволів, – пара (тобто два стволи). Західнополіський ареал представляє такі лексеми: *двоствольна*, *двостволка*, *дубельтівка*.¹⁵

На позначення мисливської рушниці з трьома стволами в усіх говірках зафіксовано лексему *трост'волка*; у західнополіських говірках ця реалія номінується *триствольна*, *трохстволка*, *трохствольна*, *тристволка*.¹⁶ Назва створена способом складання основ, мотивована кількістю стволів, наявних у такому різновиді мисливської зброї.

Мисливська рушниця, у якій стволи розташовані вертикально один над одним, в усіх досліджуваних говірках репрезентована лексемою *верт'ікалка*. Назва є суфіксальним дериватом, мотивованим способом розташування стволів. На території Західного Полісся дослідники фіксують такі назви: *вертикальна*, *вертикалка*, *сторчова*, *централка*.¹⁷

На позначення рушниці, яку згинають, щоб зарядити новий патрон, в усіх говірках використовують лексему *кру'коўка*. Г.Л. Аркушин у західнополіському діалекті відзначає такі назви: *ламана*, *ламанка*, *зламка*.¹⁸ Назва є суфіксальним дериватом, мотивованим способом використання, оскільки її згинають, щоб зарядити новий патрон.

Рушниця, яка сама викидає гільзу й подає новий патрон, у середньополіських говірках має назву *самоза'радка*, яка утворена шляхом складання основ, мотивована призначенням, здатністю самозаряджатися. У західнополіському діалекті ця реалія має назви *автомат*, *автоматична*, *полуавтоматична*, *п'ятизарадна*, *самозарадка*, *ламанка*.¹⁹

На позначення військової гвинтівки з укороченим стволом в усіх говірках використовують лексему *об'р'єз*, яка є віддієслівним дериватом, утвореним безафіксом способом; мотивована способом виготовлення. Західнополіський ареал на позначення такої рушниці представляє лексеми *обріз*, *обрізка*, *обрізок*, *одріз*, *одрізанка*, *вріз*, *врізанка*.²⁰

Саморобна мисливська рушниця в усіх досліджуваних говірках номінується лексемою *само'пал*. Назва утворена шляхом складання основ, мотивована способом виготовлення в домашніх умовах. На території Західного Полісся дослідники фіксують такі назви: *саморобка*, *самоделка*, *самопал*, *припіканка*, *pistoновка*, *стрельба*,

---

¹⁵ Там же. – К. 104.

¹⁶ Там же. – К. 105.

¹⁷ Там же. – К. 106.

¹⁸ Там же. – К. 109.

¹⁹ Там же. – К. 110.

²⁰ Там же. – К. 111.

одрез, рушниця.²¹

Мисливські рушниці відрізняються також і за своїми якісними показниками. На позначення поганої, неякісної мисливської рушниці в одній із досліджуваних говірок використовують лексему *ду'б'іна* (ЧВ.), яка є суфіксальним дериватом, утвореним, очевидно, шляхом метафоризації. Г.Л. Аркушин у західнополіському діалекті відзначає назви *недобра, погана, пуста, паршива, кепська, негодна, ничога, люшня, коцюба*.²² Добра мисливська рушниця в усіх говірках позначається словосполученням *'добра руш'ни'(i)ц'а(а)*. У західнополіських говірках ця реалія має назви: *добра, хороша, справна, ядка, ядовита, ярка, цільна, простреляна, допасована*.²³

Мисливська зброя складається з багатьох частин, кожна з яких виконує ту чи іншу функцію. На позначення назви приклада мисливської рушниці в усіх досліджуваних говірках використовують лексему *при'клад*. Назва утворена безафіксімним способом від дієслова *прикладати*. Західнополіський ареал представляє такі лексеми: *ложо, ложе, ложка, приклад, осада, кольба*.²⁴

На позначення ствола мисливської рушниці в досліджуваних говірках зафіксовано лексему *'дуло*. Назва є віддієслівним суфіксальним дериватом, мотивованим призначенням. Г.Л. Аркушин у західнополіському діалекті відзначає такі лексеми: *ствол, люфа, дуло, цівка*.²⁵ Спусковий механізм мисливської рушниці має назву *курок*. У західнополіському діалекті ця реалія має назви *спуск, курок, кручок, цин гель, подцингель, язичок, опришка, спусковий кручок*.²⁶

Металічна плівка, яка захищає спусковий механізм рушниці, у говірках має назви *ско'ба* (Ч). та *'дужка*, яка є відіменним суфіксальним дериватом, мотивованим формою деталі. У говірках Західного Полісся ця реалія називається *скоба, охорона, предохранитель, хомут, хомутік, каблук, каблучок, дужка, дужечка, планка*.²⁷ Зазначимо, що лексема *ско'ба* в середньополіських говірках використовується із зовсім іншим значенням: *ско'ба* – залізні скоби, якою скріплюють бруси дерева в будівлі.²⁸

На позначення механізму, який ударяє в капсуль патрона, спричиняючи підпалення пороху, в усіх досліджуваних говірках

---

²¹ Там же. – К. 114.

²² Там же. – К. 112.

²³ Там же. – К. 113.

²⁴ Там же. – К. 117.

²⁵ Там же. – К. 118.

²⁶ Там же. – К. 119.

²⁷ Там же. – К. 120.

²⁸ Лисенко П.С. Словник поліських говірок. К.: Наукова думка, 1974. – 260 с.

зафіксовано лексему *бо'йок*. Г.Л. Аркушин у західнополіському діалекті відзначає такі назви: *бойок, курок, корок, кручок, покруч*.²⁹

Сема 'ремінь мисливської рушниці' в середньополіських говірках репрезентована лексевою 'ремен'. У західнополіських говірках ця реалія має назви *ремінь, ремішок, пас, пасок, пасик, шитик, напруга, очена, пояс*.³⁰

На позначення частини ложа рушниці, до якої мисливець прикладає щоку, цілячись у звіра, у середньополіських говірках зафіксовано лексему *приклад*. Назва утворена шляхом метонімізації, є віддієслівним безафіксімним дериватом, мотивованим призначенням, оскільки до такої частини зброї мисливець прикладав щоку. Західнополіський ареал представляє такі назви: *щока, щічка, ощочник, пудщочник, морда, намордник, подушка, ложе, приклад*.³¹

Звуження в кінці ствола мисливської рушниці має назви 'конус (Ч., Б.), яка мотивована формою, запозичена з латинської мови, 'в'іход (ЧВ.), яка є віддієслівним безафіксімним дериватом, мотивованим місцем розташування деталі. На території Західного Полісся на позначення цієї деталі дослідники фіксують такі номени: *чок, півчок, півчочка, получок*.³²

Сема 'гвинтовий наріз у стволі' представлена лексевою *на'рѐз*, яка утворена безафіксімним способом, мотивована способом виготовлення. Г.Л. Аркушин у західнополіському діалекті відзначає такі назви: *різьба, наріз, нарізний, гвинт*.³⁴

Мисливська зброя потребує регулярного й ретельного догляду. При його недотриманні на рушниці з'являється корозія. На позначення іржі на металевій поверхні рушниці зафіксовано лексему *р'жау'іна*. Назва є відад'єктивним суфіксальним дериватом. У західнополіських говірках ця реалія має назви *іржа, ржа, рижка, рже, гіржа, іржа, іржавчина, ржавчина*.³⁵ Сема 'сильна іржа у стволі мисливської рушниці' представлена лексевами *нал'от* (ЧВ.), яка є віддієслівним безафіксімним дериватом, мотивованим свособом утворення, 'раков'іна (Ч., Б.), яка є суфіксальним відад'єктивним дериватом. Західнополіський ареал представляє такі лексеми: *іржа, ржав*

---

²⁹ Аркушин Григорій: Атлас мисливської лексики Західного Полісся. – Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – К. 121.

³⁰ Там же. – К. 122.

³¹ Там же. – К. 123.

³² Новий словник іншомовних слів: близько 40 000 сл. і словосполучень / Л.І. Шевченко, О.І. Ніка, О.І. Хом'як, А.А. Дем'янюк; за ред. Л.І. Шевченко. – К.: Аріа, 2008. – С. 320.

³³ Аркушин Григорій: Атлас мисливської лексики Західного Полісся. – Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – К. 124.

³⁴ Там же. – К. 125.

³⁵ Там же. – К. 138.

чина, рак, раковина, раковиця.³⁶

Не менш ретельно, ніж рушницю, готують для полювання й набої, починаючи від капсуля й закінчуючи посудиною для пороху. Від цього залежить успіх мисливця. Існує повір'я: *на ожоту бе^арут не^апарне ч^аисло пат^ароноу* (Ч.). Сема «капсуль» репрезентована лексемами 'капсул' (ЧВ., Б.), яка запозичена з латинської мови,³⁷ та *п^аіс'тон* (Ч.), яка є запозиченням із французької мови.³⁸ На території Західного Полісся дослідники фіксують такі назви: *пістон, капсуль, живило*.³⁹ На позначення дрібного металічного заряду для полювання на зайців у середньополіських говірках зафіксовано лексему *дріб*. У західнополіських говірках ця реалія має назви *шріт, дріб*.⁴⁰ Серед мисливців є така прикмета: *йакшо в^аіб-ег вайец і ти^а йодо не^а ўб-іу / то можеш іт'і назад / удач-і не^а буд'е* (Ч.).

На позначення більшого за дріб заряду в полюванні на диких кіз у середньополіських говірках відома лексема *кар'т'еч*. Західнополіський ареал представляє такі назви: *льотка, картеч, полукартеч, дріб, шріт*.⁴¹ Великий заряд зі свинцю, у якому є отвір, має назву *же'кан*. На території Західного Полісся дослідники фіксують *пуля, жакан, кажан*.⁴² Такий заряд використовують переважно при полюванні на лося чи кабана. Інформатор зауважує: *йакшо ўбі'у ло'а чи' кабана / то от:есау од дерева шч'епочку / мочайеш у кроу і под ци'уіо подкладаеш / подтом тоб'е постойан:о при'ходи'т' удача* (Б.).

Прокладка, якою прикривають порох у гільзі, має назву *ті'ж*. Г.Л. Аркушин у західнополіських говірках відзначає такі лексеми: *пиж, клок, клочок, клоччя, корок, волок, пакля, прокладка*.⁴³

Залежного від того, як мисливець приготує рушницю й набої та як вони зарекомендують себе на полюванні, залежить і успіх полювання. На позначення дії 'наготувати рушницю до стріляння' в одній із говірок зафіксовано лексему *п-ідго'тоўка* (ЧВ.). На території Західного Полісся ця дія передається низкою дієслів: *наготувати, приготувати, підготувати, наріхтувати, наладити, нашіхувати, пудшіхувати, набити, зарадити, почистити*.⁴⁴ Дія 'наводити рушницю на звіра' передається дієсловами

---

³⁶ Там же. – К. 139.

³⁷ Новий словник іншомовних слів / Хом'як, А.А. Дем'янюк; за ред. Л.І. Шевченко близько 40 000 сл. і словосполучень. – К.: Арій, 2008. – С. 283.

³⁸ Там же. – С. 473.

³⁹ Аркушин Григорій: Атлас мисливської лексики Західного Полісся. – Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – К. 131.

⁴⁰ Там же. – К. 132.

⁴¹ Там же. – К. 133.

⁴² Там же. – К. 134.

⁴³ Там же. – К. 135.

⁴⁴ Там же. – К. 141.

при'цѣли'ти'с' (ЧВ.), *'цѣли'ц'а* (Б.), *'цѣл'иц'а* (Ч.). Г. Л. Аркушин у західнополіському діалекті зафіксував такі дієслова та словосполучення на позначення вказаної дії: *наводити, навести, цілити, цілитись, міритись, наміритись, брати на мушку, брати на прицел*.⁴⁵

На позначення дії 'не вбиває, а тільки раниць (про мисливську рушницю)' в досліджуваних говірках зафіксовано дієслово *жи'в-ит*. У західнополіських говірках ця дія має передається дієсловами *живить, не свіжить, оживляє* та: прикметником *не ярка*.⁴⁶ На Середньому Поліссі відоме повір'я: *шоб ружж'ю не давало подранку / йдоо доджайут п-ід порбѣ / шоб через йдоо перен'ес'а'и мертв'єца / тогди' воно ўб'івайє зв'єра намертво* (Ч.). Дія 'вбиває одразу звіра (про мисливську рушницю)' в усіх говірках передається дієсловом *ўб'івайє*. Західнополіський ареал представляє такі утворення: *не живить, свіжить, вбиває, мертвить, ярка*.⁴⁷ На позначення дії 'зігнути рушницю для зарядження новим патроном' у говірках використовують лексему *переломат*. На території Західного Полісся дослідники фіксують такі дієслова: *перегнути, зогнути, ламати, зламати, переламати*.⁴⁸

Сема 'часті постріли' в досліджуваних говірках репрезентована лексемами *пал'ба* (Ч.), *стрел'ба* (ЧВ.), які є віддієслівними суфіксальними дериватами. Г.Л. Аркушин у західнополіському діалекті відзначає такі лексеми: *стріли, стріляння, стрілянина, стрільба, пальба*.⁴⁹

На позначення дії 'вистрілити вище цілі' в говірках зафіксовано лексему *по'в'иши'ў* (Ч.), *про'мазаў* (Б.). У західнополіському діалекті ця дія має назви: *повищити, зависити, звисити, згорувати, промазати, вище взяв, по версі дав*.⁵⁰ Дія 'вистрілити нижче цілі' в досліджуваних говірках передається словами *'ми'мо* (ЧВ.), *по'н'іжи'ў* (Ч.), *'ни'же* (Б.). Західнополіський ареал представляє такі лексеми: *знизити, понизити, занизити, здолувати, нижче взяти, в землю дати*.⁵¹

На позначення пострілу, зробленого з двох стволів одночасно, у досліджуваних говірках зафіксовано прислівник *дуп'летом*. На території Західного Полісся дослідники фіксують такі назви: *дуплет, дупель, дуплетом, дупльором, залтом, з двох стволів, раз по раз, два рази, повторити*.⁵²

---

⁴⁵ Там же. – К. 142.

⁴⁶ Там же. – К. 115.

⁴⁷ Там же. – К. 116.

⁴⁸ Там же. – К. 108.

⁴⁹ Там же. – К. 144.

⁵⁰ Там же. – К. 145.

⁵¹ Там же. – К. 146.

⁵² Там же. – К. 147.

Дія 'відсакакування від твердої поверхні зі зміною руху (про дріб чи заряд після удару об дерево, камінь, землю і т.д.)' в усіх говірках передається лексемою *рекошет*. У західнополіських говірках ця дія має назви: *рикошет*, *рикшешет дало*, *рикшешетом пішла*, *зрикошетити*.⁵³ На позначення дії 'рушниця не вистрілила' в говірках зафіксовано лексему *от'с'єчка*, яка є віддієслівним суфіксальним дериватом. Західнополіський ареал представляє такі назви: *осічка*, *отсічка*, *засічка*, *усічка*, *не спалила*, *не дала вогню*.⁵⁴

Отже, зафіксований у середньополіських говірках діалектний матеріал із ТГЛ мисливства засвідчує архаїчність, специфічність номінації в цій групі лексики, оскільки переважна більшість назв відома тільки самим мисливцям. Як засвідчив аналіз назв мисливської зброї, її деталей та дій, пов'язаних із нею, переважна частина номенів є питомими назвами, хоча відзначаємо й низку запозичених назв, що зумовлено специфікою досліджуваної ЛСГ назв зброї. Закономірно, що репертуар західнополіських найменувань набагато більший, оскільки Г.Л. Аркушин обстежив значну кількість населених пунктів, а ми представляємо діалектний матеріал із трьох говірок, але мисливська лексика репрезентує тісний зв'язок між цими двома говорами поліського наріччя. Тому перспективи подальших досліджень убачаємо в обстеженні інших середньополіських говірок, збиранні діалектного матеріалу з ТГЛ «мисливство», підготованні до друку та аналізу зібраного діалектного матеріалу.

Василий Криволапчук

Названия охотничьего оружия в диалектах Овручского и Лугинского районов Житомирской области

В статье анализируются названия охотничьего оружия, зафиксированные автором в среднепопелеских говорах; определяются параллели с такими же названиями в западнопопелеских говорах.

Ключевые слова: *охота, названия оружия, среднепопелеские говоры, западнопопелеские говоры.*

Vasyl Kryvolapchuk

Names of hunting weapons and dialects Ovrutsky, Lugynsky districts in Zhytomyr region

In the article the name of hunting weapons, recorded by the author in serednopolislyh dialects, found parallels with the same name in western dialects.

Key words: *hunting, weapon name, middle Polissia dialects, western Polissia dialects.*

---

⁵³ Там же. – К. 149.

⁵⁴ Там же. – К. 150.